

найбільш радикальних середовищ розуміється як гостро звинувачувати українців у різних провинах супроти поляків та Європи. Цей підхід має бути виправлений ситуації, у якій національні еліти нехтували проведенням „терапії” історичних травм.

Засобами цієї ж терапії є перелічені вище заходи будування місць пам'яті, з культом мартирології на чільному місці. Схоже відбулося з початку з пам'яттю про страждання завдані німцями, пізніше – із пам'яттю про злочини совітів. Через ці процеси травми пов'язані з цими трагічними подіями в значному рівні „вилікувалися”, що зумовило й зміни підходу в оцінці поляками взаємин з найбільшими сусідами. Зараз триває апогей процесу осмислення відповідальності вітчизняних комуністів за злочини проти свого народу. Здається, що питання Волинської різни, інших проявів історичних взаємин (перш за все конфліктів) поляків та українців та їх впливу на сьогодення скоро посідає центральну позицію як місце пам'яті польської нації.

З огляду на це слід приготуватися до ретельних дебатів, які мають принести конструктивні наслідки для обох націй, тобто реальне подолання історичних проблем та створення платформи для співпраці вільної від використання травм та упереджень. Суперечки, які набирають все більших масштабів доводять, що просто відмовлення від історичних претензій це неуспішний метод.

Полякам та українцям доведеться таки повернутися до кривавих сторінок історії та ретельно їх осмислити. Цей процес не обійдеться без поглиблення досліджень польсько-українського конфлікту ХХ ст. Тим не менше популярний лозунг „залишіть історію історикам” як виявляється, є недостатнім для уникнення суперечок про історичну пам'ять та свідомість. Як поляки так і українці це нації глибоко занурені в історію, яка не є для них просто списком давніх подій, але все актуальною темою та джерелом політичних процесів. Щоб подолати важку спадщину, слід сприймати її саме як матеріал для націо- та державотворіння, який піддається переформулюванню. Великим лихом для обох націй є те, що їхній політичний статус залежить великою мірою від втручання Росії. Вона ж інгерує і в історичну політику цих і інших держав регіону⁷⁴.

Обидві сторони мусять відмовитися від схильності піддаватися цим провокаціям. Більше того, мусять дивитися один на одного без штампів прищеплених російською культурою та як на два незалежних суб'єкти історії для яких контекст Росії це важливий, але таки просто фон. Треба ще додати про те, що обидві нації насправді досі мало знають один про одного. Поглиблення знань та, особливо, зміцнення особистих контактів це найкращий спосіб проступання стереотипів.

Доведеться також міняти парадигму мислення про історичні взаємини. У Польщі цей процес відбувається з труднощами та в основному серед академічних еліт, але розпочався. В Україні домінує модель зображення контактів обох націй як справедлива боротьба полоненого проти окупанта, без розуміння для мотивів польської сторони чи ігноруючи польський міф боротьби за свободу⁷⁵. Наратив про історію взаємин все ще показує обаву перед польським реваншизмом. Він в свою чергу притаманний крайнім середовищам, але стає дедалі поширенішим якраз через „захисний” характер українського історичного дискурсу, який для поляків виглядає саме як „атака” на польське бачення минулого.

З тих причин дуже важливим є постулат дослідження місць пам'яті та перетворення історичного наративу на національно-політичну тотожність двох націй. У цих дослідженнях акцент має бути зроблений на „камінні потикання” у взаєминах двох націй і з'ясування, звідки беруться розбіжності. Головним чином треба дослідити вибір елементів історичних міфів та його передумови, спосіб поєднання цих елементів з іншими складовими історично-політичного наративу та їхню мету. Запорукою успіху буде пам'ять про той факт, що кожна з зацікавлених націй переживає нині момент національного піднесення, відчуває своєрідну кризу та потребу виходу з неї шляхом переосмислення та зміцнення ідентичності спертої на історію. Не можна забувати, що кожна з тих націй відчуває себе жертвою історії, яка все знаходиться у стані небезпеці та водночас є покликана відновити історичну велич. Розуміння того, що агресивний та непримирений дискурс є насправді ознакою невилікуваних травм та почуття кривди, допоможе знизити напругу суперечок. До того треба ще додати забезпечення повного потоку інформації про реальний образ другого учасника діалогу з метою уникнення ситуації, коли „той другий” асоціюється лише з агресивним, реваншистським, ксенофобським становищем супроти „нас”. Цей підхід охоплює також віднайдення тих елементів спільних контактів, що заперечують стереотипному уявленню історії взаємин поляків та українців як споконвічну війну.

Як підсумок, слід нагадати що теперішні взаємини між нашими націями великою мірою зумовлені фактом, що кожна з них творить свою ідентичність на основі історичної пам'яті. Насправді це явище це витвір праці людського інтелекту, який постає через селекцію та маніпуляцію. Вирішення конфліктів пам'яті та обеззброєння пропагандистів може відбутися шляхом дослідження процесів конструювання місць пам'яті обох націй як конкретного прояву загальносвітового явища. Відкрита розмова про болючі події, розуміння взаємних обав за умови висвітлення повної картини другої нації, а також простеження процесу переростання травми в стереотип та шовінізм допоможуть уникнути ситуації, коли радикали сприймають такого типу теми як „невигідну правду”, що зумовлює необхідність боротьби за національну честь.

Джерела та література

1. W. J. Burszta, Kotwice pewności. Wojny kulturowe z popncjonalizmem w tle, Iskry, Warszawa 2013.I. Čolović, Bałkany. Terror kultury, Czarne, Wołowiec 2007.
2. M. Ferro, Resentyment w historii, Czytelnik, Warszawa 2013.
3. B. Grott (ped.), Materiały i studia z dziejów stosunków polsko-ukraińskich, Księgarnia Akademicka, Kraków 2008.
4. P. Lawrence, Nacjonalizm. Historia i teoria, Książka i Wiedza, Warszawa 2007.
5. A. Nowak, Putin. Źródła imperialnej agresji, Sic, Warszawa 2014.
6. V. Tismeanu, Wizje zbawienia, Muza, Warszawa 2000.
7. П. Нора, Теперішнє, нація, пам'ять, Кліо, Київ 2014 Е. Сміт, Культурні основи націй, Темпора, Київ 2010.
8. О. Полянський, Історія України: Проблеми методології та методики, Богдан, Тернопіль 2012..
9. В. Сергічук, В обороні української правди, Київ 2010.

УДК 327.57

О. Будько

КРИЗА СУЧАСНИХ СТРАТЕГІЙ БЕЗПЕКИ: НОВІТНІ ПІДХОДИ У МИРОТВОРЧОСТІ

У статті проводиться аналіз сучасного стану міжнародних відносин, причин та дій, що призвели до їх теперішньої глобальної кризи. Та пропонуються новітні підходи до розробки і впровадження миротворчих операцій у відповідності до існуючих глобальних змін та наростаючих внутрішніх і зовнішніх конфліктних потенціалів у різних акторів міжнародних відносин.

Ключові слова: міжнародні відносини, криза, миротворчість, нові методології, онтологія, "Flash-право".

The article is dedicated to analyzing today's situation in the international relations, determining the purposes and actions that have led to the current global crisis. The outcomes of the analysis are presented as the new methodology for developing and conducting the peacekeeping operations in the changing environment, where conflict potential tends to grow.

Key words: international relations, crisis, peacekeeping, new methodology, ontology, flexibility in law.

⁷⁴ A. Nowak, Putin. Źródła imperialnej agresji, Sic, Warszawa 2014, s. 313.

⁷⁵ Див. есе В. Сергічука або романи П. Кралюка.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими або практичними завданнями. Сучасна криза систем міжнародної безпеки пов'язана з фундаментальними змінами міжнародних відносин, що відбулися за результатами краху СРСР і блокової системи біполярного світу, який ідеологічно розподілявся на «капіталістичні» та «соціалістичні» країни. Тому нинішня система міжнародної безпеки потребує кардинального реформування і перевлаштування, особливо у сфері миротворчості [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких почато вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Цим питанням присвячували свої роботи безліч учених, які розглядали різні аспекти криз систем міжнародної безпеки (П. Кальвокоресси [2], М. М. Лебедева [3], Г. М. Перепеліца [4], М. Е. Brown [5], Р. Collier and N. Sambanis [6], та ін.) і якісних змін надання миротворчої допомоги (А. І. Никітін [7-8], Р. Д. Хоменко [9], G. Evans [10], D. Lemke [11] та ін.). Однак невизначеність векторів криз та постійні зміни чинників впливу, що відбувалися за їх часів, не дозволили їм запропонувати єдину парадигму, що влаштовувала б усіх акторів міжнародних відносин.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Криза 2008 р. є квінтесенцією сучасної історичної епохи – фазовим переходом людського суспільства зі свого постіндустріального стану в когнітивний, з подальшою зміною притаманних йому економічних, соціальних і політичних властивостей та особливостей. Цей перехід викрив безліч суперечностей і проявився втратою зв'язку проміж базовими соціосистемними процесами освіти, управління, пізнання та економіки. А різноманітні корпорації, які вважалися за вищий спосіб сучасної суспільної організації, виявилися недієздатними – у людства з'явилися проблеми, що не вирішуються, а ні бізнесом, ні державою, ні існуючими правовими системами [12-13].

Подолання такої кризи, за нинішніх умов, може пройти лише через створення інноваційно-технологічних територіальних комплексів, що володіють взаємозв'язаною, вертикально інтегрованою структурою: регіон, держава, освіта, бізнес, онтологія, "Flash-право" та технології "to be human". Причому тільки збалансований розвиток всіх взаємопроникаючих і впливаючих один на одного шарів і рівнів дасть позитивний результат, який буде базуватися на кардинальних змінах в системі управління, побудованій на основі нової правової системи і іншого правового середовища [14].

Формулювання ідеї або цілей статті (постановка завдання). Проте при всіх позитивних рисах і якостях нового стану суспільства, його природжена конфліктність ні куди не зникне – вона лише змінить форми і способи свого прояву. Тому необхідна розробка нових шляхів, методів і механізмів миротворчості, здатних ефективно діяти в сучасних умовах. І почати треба з визначення системи координат, яка розташовуватиметься і розглядатиметься в сферах управління, права та онтології [15].

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Історія міжнародних відносин показує, що в людському суспільстві відвіку існує циклічна зміна двох великих соціальних періодів – універсалізму і національно-державного партикуляризму. Зараз добігає кінця чергова епоха панування національно-державних ідей і, до певної міри, принципів культурно-релігійного суверенітету [16].

Вона розпочалася Вестфальським миром 1648 р., завершивши епоху імперсько-католицького універсалізму (декілька століть середньовіччя і раннього Нового часу). І закінчилася Хельсінкськими угодами 1975 р., що затвердили, як підсумкові принципи поділу світу після Другої світової війни, так і систему міжнародних відносин, встановлену ялтинсько-потсдамськими договорами. Однак розуміння безповоротності змін, що відбулися в цій парадигмі світу, почало приходити до світової спільноти тільки зараз [17].

Нова конфігурація міжнародних відносин вимагає інших систем забезпечення безпеки – міжнародні кризи останніх років і сьогодні виразно продемонстрували недостатню ефективність всіх сучасних міжнародних регуляторів безпеки (насамперед ОБСЄ, ООН і НАТО) [18-19].

Зараз світова спільнота зіткнулася з двома видами викликів: 1) комплекс гуманітарних погроз – неконтрольована міграція, голод, інфекційні захворювання, розповсюдження наркотиків і т. п.; 2) прямі або потенційні озброєні погрози світовій стабільності, встановленому світовому порядку і міжнародному праву. Головними їх осередками виступають мусульманський Схід і православна Росія [20-21].

Обидва центра світової дестабілізації характеризуються жорстким антиамериканізмом, антиглобалізмом і релігійним фундаменталізмом (російське дрімуче православ'я несе в собі не меншу загрозу, чим радикальний ісламізм). Їх об'єднує єдиний базовий принцип соціальної організації – повне нехтування людською індивідуальністю, – виражений в прагненні до абсолютного підкорення будь-якої особистості ні чим не обмеженому диктату «суспільства», тобто елітам, які ним керують [22].

І зовнішнє враження що Росія виглядає більш цивілізованою та схильною до договорів країною, нікого не повинно вводити в оману: її ідеї, пов'язані з відродженням «багатополярного світу», які російські політики, ідеологи і експерти просувають та нав'язують, як альтернативу США і Заходу загалом, є спроба відродити блокове протистояння Заходу і Сходу в усьому світі. При цьому вона має в своєму розпорядженні могутні державні, ресурсні, військово-промисловий і ядерний потенціали та постійно зміцнює власні інформаційно-ідеологічні позиції. Її представники входять до складу більшості міжнародних організацій, де вони, використовуючи будь-які можливості, порушують ефективність їх роботи і блокують неугідні Росії рішення. А будь-які домовленості, як і норми міжнародного права, дотримуються тільки доти і остільки, доки і оскільки вони вигідні російським елітам. Які бачать абсолютну цінність для себе тільки у власній недоторканості і суверенітеті, але не визнають таких прав за будь-якою іншою державою або групою людей [23].

Тому реформування всієї системи міжнародної безпеки необхідно вести за такими основними напрямками: 1) підвищення оперативності і незалежності ухвалення рішень в міжнародних організаціях (НАТО, ОБСЄ, ООН та ін.); 2) розширення НАТО на пострадянському просторі (оскільки існуючі регіональні конфлікти не можуть бути розв'язані лише зусиллями їх безпосередніх учасників); 3) прискорення процесів утворення нових регіональних блоків оборони і безпеки не лише в Східній і Північній Європі, але і у всьому світові; 4) припинення поділу потенційних жертв прямої або гібридної агресії на захищених і не захищених регіональними міжнародними організаціями; 5) організація озброєної військово-морської присутності (на постійній основі) флотів цивілізованих союзних держав в кризових регіонах з метою виключення будь-яких провокацій з боку можливих агресорів; 6) внесення змін до статутних документів СБ ООН і ОБСЄ, що унеможливають блокування їх рішень з боку будь-якої держави-агресора; 7) усвідомлення розвиненими західними суспільствами того, що вони не в змозі добитися від не готових до цього співтовариств з історично стійкими тоталітарними формами управління змін влади, політичної парадигми і соціального розвитку у бік цивілізаційного розвитку та інтеграції в розвинену світову спільноту. Особливо враховуючи, що XXI ст. – це час великої кількості і широкого розповсюдження локальних конфліктів, обумовлених зменшенням на нашій планеті необхідної кількості ресурсів, необхідних для життя людини.

Проте проблеми власного виживання і безпеки Заходу, збереження його унікальної культури, не можуть вирішуватися ним наодинці (а тільки в їх вирішенні лежить його шлях до подолання сучасної кризи світової безпеки!). Тому необхідно продовжувати традиції миротворчості, однак вже на підставі нових підходів, що підтверджують свою ефективність у сучасних умовах.

По-перше, миротворчість повинна сприйматися як технологічний пакет (далі – технопакет) соціальних послуг, в якому поєднані технології подолання конфліктів в різних сферах діяльності (але переважно – в економічній). Цільовим підсумком миротворчої діяльності у кожному конкретному випадку має бути відновлення/встановлення рівноваги, або адекватності у відносинах між конфліктуєчими сторонами [3]. До складу такого технопаketу повинні входити mediaція, коучинг, алгоритми вирішення проблемних ситуацій і визначення стану наявних зобов'язань, функцій та правовідносин таких сторін. По-друге, технопакет повинен мати обмеження: не застосовуватися у конфліктах, вирішення яких передбачується за допомогою різних міжнародних організацій (ООН,

ЛОАД, ОДКБ та ін.), і в спорах між державами. По-третє, технопаке́т базується на наступних ідеях: 1) основа конфлікту – роз узгодження функцій; 2) конфлікт завжди корисний, оскільки є джерелом можливого розвитку; 3) конфлікт не можна гасити чи заморозжувати, а сторони – примиряти: його необхідно лише долати; 4) замість примирення – пошук рівноваги або адекватних рішень і стосунків; 5) у миротворчості принципово немає місця пошуку провини і відповідальності (вони розглядається і вивчаються іншими органами) [24].

Структура технопаке́ту: 1) користувачі: різні державні і не державні суб'єкти миротворчої діяльності (їх економіко-політичні стосунки); 2) потреби, що задовольняються: подолання системних міжкорпоративних суперечностей і конфліктів, відновлення/побудова рівноваги або адекватних стосунків між конфліктантами; 3) використані технології: право, коучинг, медіація, семінари/тренінги, закони конфліктології – ті, що історично склалися в конкретних соціальних умовах та інститутах, і досі діють ефективно відносно конкретних ситуацій; 4) інфраструктурна складова: суди (в т.ч. і третейські), економічна і політична діяльність.

Однією з головних умов не лише ефективності, але самій можливості застосування технопаке́ту, є єдина мова для усіх користувачів та виконавців, яка має бути зрозумілою всім і задавати логіку та сенс всього процесу. Тобто мають бути у наявності протоколи спілкування, під якими розуміються способи мовної взаємодії між суб'єктами миротворчої діяльності. Пропонується використовувати чотири таких протоколи: 1) адміністративний: накази, інструкції, процедури; 2) науковий: поняття, терміни, аксіоми, правила; 3) конфліктологічний: базові ідеї миротворчості, способи опису конфлікту; 4) метафоричний: поле сенсів [25-27].

До складу миротворчого технологічного паке́ту входять і інші інструменти, до яких відносяться деякі процеси і процедури, що використовуються в других сферах людської діяльності. *Право*, завданням якого є опис правового стану конфлікту за допомогою аналізу зобов'язань, правовідносин та правових зв'язків. Різні способи та методи *опису конфлікту* (процедура, що допомагає знатися на істоті конфлікту; при цьому варіанти його подолання можуть бути виявлені вже в ході самого опису). *Коучинг* конфліктуючих сторін (підходи GROW, GoMAD, VALOR та ін., що допомагають: правильному вибору проблем і кінцевої мети для подолання конфліктів; реальній оцінці негативної ситуації, що склалася; спільному визначенню шляхів вирішення вибраних проблем за допомогою відбору найкращих варіантів і конкретних планів дій; визначенню тимчасових рамок досягнення результатів та способів подолання перешкод і їх наслідків; підготовці актів та акцій, підтверджуючих обопільний намір примирення). *Медіація* (медіативна бесіда; сумісне вирішення проблем з: збирання і розробки можливих рішень; домовленостями і їх реалізацією; перевіркою і, у разі потреби, коректуванням попередніх домовленостей) [28-30].

Таким чином, маючи у складі технопаке́ту відповідні інструменти та єдину мову, можна визначити необхідну систему координат у сфері управління, права та онтології процесу миротворчості. А оскільки сфери права і управління тісно пов'язані, то їх необхідно розглядати єдиним блоком при побудові такої системи [31].

Пошук рівноваги – ключовий момент в миротворчій діяльності. Тому необхідно розробити відповідну систему балансів з метою пошуку точок і положень системної рівноваги. Звідси баланси можливо визначити, як сукупність стосунків суб'єктів певної діяльності, які вимагають узгодженості дій в зовнішньому і внутрішньому середовищі. В миротворчому технопаке́ті знаходяться і використовуються економічні, соціальні і політичні баланси та їх кластери і системи (підсистеми, макросистеми та ін.). Такі баланси володіють, одночасно, властивостями стану (рівноваги) і системи, як деякій сукупності суспільних стосунків. Як система, будь який баланс є відособлений. А межі його відособленості визначаються сукупністю внутрішніх стосунків, зв'язків і видів діяльності. Але при взаємодії баланси будуть різноманітні суперсистеми, в яких відбувається перехід властивостей стану до властивостей системи, і навпаки (особливо, як що баланс має плече у зовнішньому середовищі).

Останні триста років тотальне правове регулювання поведінки дійсно дозволяло ефективно управляти населенням. Тому, в звичних умовах такого регулювання, різноманітні баланси не були об'єктами управління. Але зараз ефективність управління за допомогою регульованої поведінки стає надто низькою, а в деяких випадках стає відвертою йому перешкодою. Тому і потрібен пошук і впровадження нових об'єктів управління, адже балансування – метод більш стратегічний і не пов'язаний безпосередньо з результатами. Сьогодні потрібно більше визначеності в процесах управління і їх правовому забезпеченні (особливо управлінській діяльності): в критичних ситуаціях миротворчості право має стати цільовим, а не залишатися імовірнісним.

Для управлінських цілей миротворчого процесу вже зараз є можливість збудувати: 1) базові баланси цілей управління у просторі та часі з визначенням конкретних результатів; 2) баланси результатів для прогнозування та планування подальшої діяльності; 3) базові соціально-економічні баланси (галузеві, міжгалузеві, регіональні та ін.), замкнуті на конкретний результат; 4) баланси правових зв'язків для реального управління соціально-економічними балансами за допомогою функціонально-цільового "flash-права" [32].

Це дає розуміння конфліктної ситуації, що склалася, необхідних дій та ресурсних витрат для її подолання вже при проведенні попереднього аналізу її причин, бази, чинників та ін. Баланс цілей (з урахуванням зовнішніх і внутрішніх чинників дій) встановлює цільову рівновагу для сторін конфлікту і ситуації, що склалася, а баланси результатів встановлюють їх відповідність поставленим цілям. Соціально-економічні (ресурсні) баланси вказують, за рахунок яких ресурсів будуть досягнуті цілі і на основі яких результатів мають бути задіяні різні механізми миротворчості, миророзбудови та підтримки миру. Баланси правових зв'язків встановлюються для потреб реального управління рештою балансів і відповідають на два основні питання: які цілі дане право «обслуговуватиме», і які зв'язки, залежності і норми будуть вироблені?

На даному етапі розвитку суспільства в структурі правової норми першим елементом є гіпотеза (*якщо*, ...), тобто існуюче право являється імовірнісним. Це створює великі перешкоди для будь-якого типу управління, особливо в критичних конфліктних ситуаціях. Тому тільки функціональність права, його цільова спрямованість, можливість конструювання може виключити імовірнісний характер і розмитість схвалюваних управлінських рішень, що, природно, негативно позначається на отримуваних результатах.

Для процесу миротворчості функціональне право вирішує і спрощує вирішення безлічі проблем за рахунок принципів своєї побудови: 1) конструювання рівноважних правовідносин; 2) використання судових форм захисту інтересів лише у виняткових випадках; 3) застосування принципу миротворчості при вирішенні будь-яких конфліктів; 4) отримання користі з будь-яких видів конфліктів; 5) пріоритет Правди перед Правом; 6) побудова правового коридору з метою ефективної діяльності своїх суб'єктів.

Це і визначає необхідність переходу при проведенні миротворчих операцій від імовірнісного права до функціонального. Такий (цільовий) характер "flash-права" вимагає від самого процесу миротворчості виразного набору початкових базових ідей, чітко описаних функцій, процедур, механізмів і операцій. Тому виділення з існуючого права окремого напрямку функціонального правознавства ("flash-права") закономірно і обумовлюється необхідністю подальшого конструктивного розвитку ідей миротворчості. Адаже тоді миротворець зможе відповісти на питання: «Як досягти потрібного результату в оцій проблемній ситуації?».

Регулююча функція існуючого права є домінуючою, бо в сучасному праві є тільки норми-регулятори. Однак управління через одне тільки регулювання неефективне із-за виникнення великої кількості протиріч: часто при виконанні одного закону, порушуються інші. А зайва жорсткість правової конструкції при цілковитому кодифікуванні веде до її невиконання і руйнування. Тому необхідна зміна управлінських орієнтирів (при проведенні миротворчих операцій будь-якого рівня) з регулювання поведінки конфліктних сторін на їх спільну добровільно-примусову координацію. При цьому об'єктом координації буде вже не їх поведінка, як в регулюванні, а баланси системних взаємин.

В основі будь-якого конфлікту завжди лежать одне або декілька протиріч, породжених розузгодженням системних функцій. Це призводить до втрати працездатності всієї соціально-корпоративної системи і породжує (при дотриманні деяких умов) побудову балансу суперечностей, як окремої стійкої підсистеми, що має широке поле можливостей. Природно, у відповідь на такий негативний

вплив (погіршення результатів функціонування) система вибудовує на протидію (за допомогою підсистеми зворотного зв'язку) управлінський баланс. Якщо об'єктами управління є баланси, то проєкція на площину балансів управління і суперечностей (у вигляді призми Арапова) є вирішенням конкретного протиріччя, яке являється основою конфлікту. У більшості конкретних випадків суперечності долаються за допомогою економічних інноваційних проєктів і додаткових інструментів миротворчості.

До змістовної сторони миротворчості необхідно віднести і онтологію – в цій сфері їй також потрібні свої орієнтири для побудови відповідної системи координат, адже кожне конфліктне середовище має свої особливості [33].

Як окрема частина буття в людському житті завжди присутній конфлікт, точніше – конфліктна система стосунків. Як правило, ця система сприймається людьми в онтології провини і відповідальності. Сенси різних конфліктів мають обмеження за змістом і видами. Миротворчість повинна долати два з них. Перший – конфлікт бажання/необхідності зміни системи попередніх взаємин (в основному мова йде про отримання додаткових переваг). Долається відновленням або встановленням нової балансової рівноваги у відносинах між конфліктуєчими сторонами. Другий – на підґрунті відчуттів або ідей справедливості (в основному мова йде о різних видах і комбінаціях статус-кво). Долається відновленням або встановленням адекватності у відносинах між конфліктуєчими сторонами, оскільки в такому типі конфліктів постійно виникає зіткнення логік і онтологій.

Однак при конфлікті онтології виникає єдина конфліктна онтологія, ознаки якої полягають в тому, що: 1) сторони стоять на своєму і не поступаються позиціями; 2) кожна сторона хоче переваг, частіше односторонніх і для себе; 3) кожна сторона рахує свій сенс, що лежить в основі її позиції, головним; 4) кожна із сторін вважає, що всі три попередні ознаки відповідають принципу справедливості, якого вона неухильно дотримується [34-35]. При цьому кожна сторона вважає, що в конфлікті інша сторона навмисно не виконала узяті на себе зобов'язання. Тобто мають місце винні дії протилежної сторони, за які повинна наступати невідворотна відповідальність (відповідно до закону або договору), міра якої, часто з перевищенням необхідного рівня, встановлюється «скривдженою» стороною.

Такі правила існування онтології «провина-відповідальність» викликають певний стереотип поведінки обох сторін, головна ідея якого полягає в гаслі «Слідують справедливості!». І при цьому кожна із сторін конфлікту вважає себе за самого її послідовного поборника, хоч і постійно намагається діяти на свою користь. Вихід з такої тупикової ситуації полягає в заміні конфліктної онтології (цей прийом використовується в медіації і для інших видів вирішення конфліктів). Але сама по собі заміна такої деструктивної онтології нічого не дає – це всього лише прийом, а для подолання конфлікту необхідно знатися на його суті. До того ж корисні властивості конфлікту в такій викривленій і зацикленій логіці не знайти, а вони є завжди. Потрібна зміна сенсів поведінки конфліктуєчих сторін, яка повинна спиратися на позбавлення сенсу первинних конфліктних сенсів. Відповідно для проведення необхідних переговорів буде потрібна і зміна логіки мислення і дій протидіючих угруповань. А, можливо, навіть, і заміна всієї онтології конфлікту.

Зміна онтології конфлікту поки можлива лише в чотирьох напрямках: 1) розведення, обмін або заміна функцій конфліктуєчих сторін, що беруть участь у переговорах; 2) доведення до конфліктуєчих сторін політичну, економічну або соціальну вразливість їх позицій; 3) побудова поля визначеності взаємних зобов'язань; 4) створення балансової рівноваги умов мирного договору.

Ці варіанти заміни онтології конфлікту при проведенні миротворчих операцій призводять до заміни початкових сенсів конфлікту, принципово позбавляючи їх сенсу. А втрата первинного сенсу дає конфліктуєчим сторонам нові можливості для взаємовигідного розвитку конфліктної ситуації, який би варіант позбавлення сенсу не був вибраний. Але найпереважніший варіант заміни конфліктної онтології – це формування стратегічної балансової рівноваги, яка виявляється не лише в процесі виходу сторін з конфлікту, а і в подальших процесах миророзбудови і підтримки миру [36].

Висновки дослідження і перспективи подальшого розвитку в даному напрямі. Вето, накладене Росією в ООН на проєкт утворення трибуналу щодо збитого над Україною її ракетою Боїнгу-777, фактично знаменує собою якнайглибшу кризу систем міжнародної безпеки і крах всієї післявоєнної системи міжнародних відносин, підірвавши її легітимні основи: відчувачи себе пануючим класом, що живе поза правовим полем усередині власної країни, тоталітарні «еліти» прагнуть нав'язати своє рудиментарно-феодалне правове мислення всій світовій спільноті. Тому цивілізоване міжнародне співтовариство стоїть перед необхідністю вироблення нової системи і критеріїв світової безпеки. Адже після розпаду СРСР його діапазон діяльності звужився до співпраці або пасивної заборони. Однак подібна тактика віджила своє із-за ескалації в світі агресії, ядерного шантажу та порушення взятих на себе обов'язків різних агресивно-правлячих режимів і політичних «еліт» [37].

Щоб досягти підсумкової світової рівноваги, необхідно знати, які баланси можуть бути задіяні і використані миротворцями, розуміти їх значення і цінність, уміти з ними працювати. А для цього необхідно під час опису і аналізу конфлікту опинитися поза ним, що украй важко. Особливо якщо миротворець внутрішньо обрав одну з конфліктуєчих сторін: протидіючим сторонам дуже трудно відмовитися від стереотипів – простіше йти за логікою конфлікту. Тут на допомогу і приходять практика застосування такого миротворчого технологічного пакету, що не дозволяє особистим переконанням миротворця перешкодити подоланню конфліктних стосунків, що склалися, – технології залишають його поза конфліктом, що завжди буде затребуване.

І хоч ця технологія не завжди вдається цілком застосувати на практиці, запропонована система координат миротворчості у сфері управління, права і онтології є певний орієнтир для його розвитку і збагачення вживаної технології, головне кредо якої «здолати конфлікт і забути». Адже навіть часткове її застосування зберігає ділові контакти, дозволяючи сторонам розумно підійти до конфліктів, що виникають між ними. Та й використання "Flash-права" при проведенні миротворчих операцій в країнах, що не мають демократичних традицій (завдяки його гнучкості і цілеспрямованості), полегшить переведення наявних конфліктів з озброєної у політичну стадію, що збереже не мало людських життів [38].

Проте, навіть якщо якась держава втратила свою легітимність і авторитет в такій мірі, що вже не може виконувати роль гаранта безпеки для держав, що її оточують або розташовані в прилеглому регіоні (наприклад, на черзі втрата позицій РФ в Центральній Азії), регіональні проблеми, особливо у сфері миротворчості, не повинні вирішуватися за їх мінімальною участю або повного виключення з діалогу. А центр ухвалення рішень знаходиться у Вашингтоні, Пекіні, Брюсселі або Москві. Роль цих країн в забезпеченні регіональної, а, отже, і глобальної безпеки повинна вирости – що б не було можливостей незаконної зміни їхправлячих еліт за рахунок змови і компромісу з агресором, що збільшує небезпеку для решти навколишніх держав. Адже часто в агресивно настроєних суспільствах переважає відчуття безнадійності – люди стурбовані проблемами повсякденного виживання індивідуально або дрібними групами. Тому недоцільно і несправедливо позбавляти їх права на будь-які можливі позитивні зміни в їх житті.

Джерела та література

1. Анцупов А. Я., Шипилов А. И. Словарь конфликтолога / А. Я. Анцупов, А. И. Шипилов. - М.: Эксмо, 2010. - 650 с.
2. Глухова А. В. Политические конфликты: основания, типология, динамика. / А. В. Глухова. – М.: Наука., 2000. – 324 с.
3. Кальвокоресси П. Мировая политика 1945-2000: В 2-х кн. Пер. с англ. - М.: Международные отношения, 2003.
4. Козер Л. Функции социального конфликта / Под ред. Л. Г. Ионина. - М.: Просвещение, 2000. - 312 с.
5. Лебедева М. М. Политическое урегулирование конфликтов / М. М. Лебедева. - М.: Наука, 1999. – 231 с.
6. Никитин А. И. Конфликты, терроризм, миротворчество. - М: Навона, 2009. - 232 с.
7. Никитин А. И. Миротворческие операции: концепции и практика / Московский общественный научный фонд. - М., 2000.
8. Перепелица Г. М. Генезис конфликтов на посткоммунистическом просторе Европы. - К.: Стило, 2003.
9. Фишер Р., Юри У., Паттон Б. Переговоры без поражения. Гарвардский метод. - М.: ЭКСМО, 2007.

10. Хоменко Г. Д. Основи миротворчості: Навч. посібник. - К: Видавничий дім "ДЕМІД", 2008. - 312 с.
11. Этнополитический конфликт: пути трансформации. Настольная книга Бергхофского центра. - М.: Институт этнологии и антропологии им. Н. Н. Миклухо-Маклая РАН, 2007.
12. Flash-право [Електронний ресурс] / <http://ainar-fund.com/index.php/30-flash-pravo> (Дата звернення 09.10.2015).
13. Anderson, M. S. The Rise of Modern Diplomacy. - London and New York: Longman, 1993.
14. Anstey, Mark. Negotiating Conflict: Insights and Skills for Negotiators and Peacemakers. - Kenwyn, SA: Juta and Co Ltd., 1991.
15. Anstey, Mark. Practical Peacemaking: A Mediator's Handbook. - Kenwyn, SA: Juta and Co Ltd., 1993.
16. Brown, Michael E. Nationalism and Ethnic Conflict. - Cambridge, MA: MIT Press, 2001.
17. Brown, Michael. Grave new world: Security challenges in the 21-st century. - Washington, D.C.: Georgetown University Press, 2003.
18. Bryden, Alan and Philip Fluri, eds., Security Sector Reform: Institutions, Society and Good Governance. - Baden-Baden, Germany: Nomos, 2003.
19. Burton, John W. Conflict Resolution: Its Language and Processes. - London: Scarecrow Press, 1996.
20. Challenges of Peace Operations: Into the 21st Century - Concluding Report 1997-2002, Elanders Gotab, Stockholm, 2002.
21. Cohen, R. Negotiating Across Cultures: Communication Obstacles in International Diplomacy. - Washington, D.C.: USIP Press, 1991.
22. Collier, Paul and Sambanis, Nicolas. Understanding Civil War: Africa - Evidence and Analysis. - Vol. 1. - Washington, D.C.: World Bank, 2005.
23. Collier, Paul and Sambanis, Nicolas. Understanding Civil War: Europe, Central Asia, and other Regions - Evidence and Analysis. - Vol. 2. - Washington, D.C.: World Bank, 2005.
24. Crocker, Chester; Hampson, Fen Osier and Aall, Pamela. Taming Intractable Conflicts. Mediation in the Hardest Cases. - Washington, D.C.: USIP Press, 2004.
25. Crocker, Chester; Hampson, Fen Osier and Aall, Pamela. Turbulent Peace: The Challenges of Managing International Conflict. - Washington D.C.: USIP Press, 2001.
26. Culture and Negotiation / Ed. by G. O. Fuare, J. Rubin. - London: Sage, 1995.
27. Darby, John and MacGinty, Roger. Contemporary Peacemaking: Conflict, violence and peace processes. - Hampshire, UK: Palgrave Macmillan, 2003.
28. Evans G. Cooperation for Peace. Australia: Allen and Unwind Ltd, 1993.
29. Gurr, Tedd Robert. Minorities at Risk: A Global View of Ethnopolitical Conflicts. - Washington, DC. United States Institute of Peace Press, 1993.
30. Jeong, Ho-Won. Peacebuilding in Postconflict Societies. Strategy and Process. - Boulder, CO; London: Lynne Rienner, 2005.
31. Lemke, Douglas. Regions of War and Peace. - Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2002.
32. Peck, Connie. Sustainable peace. The Role of the UN and Regional Organizations in Preventing Conflict. - N.Y.: Rowman & Littlefield publishers, Inc., 1998.
33. Ramsbotham, T. Woodhouse. Encyclopedia of International Peacekeeping Operation. - Denver and Oxford: ABC/CLIO, 1999.
34. Roeder, Philip and Rothchild, Donald. Sustainable Peace. Power and Democracy after Civil Wars. - Ithaca, NY: Cornell University Press, 2005.
35. Stern, Paul and Druckman, Daniel. International Conflict Resolution after the Cold War. - Washington, D.C.: National Academy Press, 2000.
36. Weiss, Thomas. Humanitarian intervention. - Oxford: Polity, 2007.
37. Zartman, William and Faure, Guy. Escalation and Negotiation in International Conflict. - Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2005.
38. Zartman, William and Rubin, Jeffrey. Power and Negotiation. - Ann Arbor, US: University of Michigan Press, 2002.

УДК 94:325(44) «20»

О. Полюхович

«ТЯГАР БІЛОЇ ЛЮДИНИ» В ХХІ СТ.: МАЗОХІЗМ ЧИ СПОКУТУВАННЯ ВИНИ?!

У статті розкрито актуальність, постановку, зміст і еволюцію європейської думки стосовно провини за минулі «гріхи» імперіалістів в колоніальних володіннях.

Ключові слова: Європа, колоніалізм, тягар білої людини.

In the article the relevance, formulation, contents and evolution of European thought regarding guilt for past "sins" in the colonial imperialists.

Key words: Europe, colonialism, the white man's burden.

В 1899 р охарактеризувати місію імперіалістів в колоніальних володіннях спромоглися двома словами, назвавши її «тягар білих». Джерелом цього вислову послугував один із найконтroversійніших віршів Ред'ярда Кіплінга який, на диво, завжди тлумачився дуже односторонньо. «Тягар білої людини» - ключовий аргумент тих, хто ладен затаврувати британського поета як імперіаліста й расиста [7].

Кіплінгу було пред'явлено звинувачення в зневажливому ставленні до неєвропейських народів, в зображенні їх як недорозвинених, небезпечних, таких, що вимагають постійного контролю та допомоги з боку «білих націй». У зв'язку з цим текст часто розглядався як расистський та проєвропейсько-шовіністський, як прикриття для проведення колонізаторської політики, в першу чергу Великобританією, виправдовуючи її завоювання в Азії та в Африці гуманістичними міркуваннями [1].

Ряд сучасників Кіплінга, наприклад Марк Твен, гостро критикували його позицію, позначену у вірші «Тягар Білих». З іншого боку, у своєму не менш відомому вірші «Балада про Схід та Захід» Кіплінг показує себе тонким психологом і знавцем особливостей та проблематики складних взаємин культур Європи та Сходу, побудованих на абсолютно різних ідеологічних та світоглядних фундаментах. У цьому аспекті «Тягар Білих» розглядається також як спроба автора пробити глуху стіну нерозуміння, знайти спільну мову між різними расами та культурами, нехай і з погляду європейця-колонізатора [6].

При оцінці особистої позиції Кіплінга не можна не враховувати і той факт, що сам поет народився, виріс та прожив значну частину свого життя в колоніях, прекрасно знав і любив Схід і його мешканців (особливо Індію). Жаль, що сам вірш мало хто знає, хоча українською є вже три різні переклади.

Про що ж писав поет, що він хотів сказати сучасникам, пишучи ці рядки?

Наприкінці ХІХ століття в результаті Іспансько-Американської війни Сполучені Штати встановили контроль над Філіпінами, по суті окупувавши новоутворену країну. Ця подія викликала чималий резонанс у тодішній пресі, не оминув її увагою і Кіплінг. Як кожен переконаний імперіаліст поет визнавав цивілізаторську місію «більш розвинених» націй серед «менш розвинених». Звичайно, з позицій сучасної людини, такі уявлення можуть видатися мало не маячнею. Але у своєму вірші Кіплінг звертається до Сполучених Штатів, застерігаючи їх від величезної відповідальності, яку вони на себе взяли, вказуючи, що захоплення Філіпінів – це не розвага і не фінал туди, а лише їхній початок. Що країна, яку вони захопили, бідна, її люди нужденні та неосвічені, страждають від тропічних